
De fazant is onze vogel van het jaar 2000. Nog steeds is het wachten op waarnemingen. Komt de fazant niet voor in ons gebied, of geven we de waarnemingen niet door? Mogelijk is dit verhaal vol wetenswaardigheden over de fazant een stimulans om alsnog op deze exoot te letten.

Dick A. Jonkers

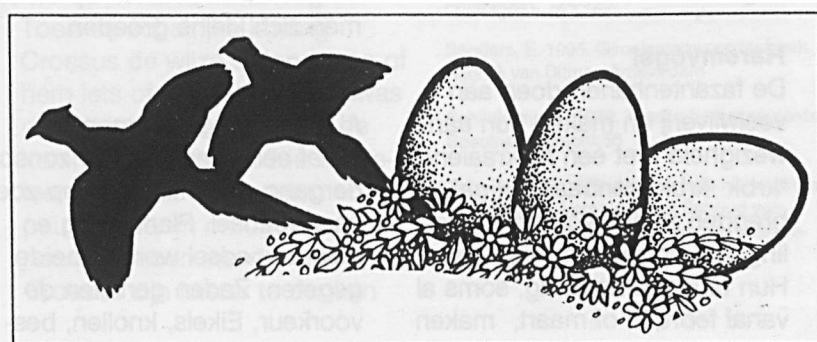
Fazant: 'vriend' van de jager

De fazant is een belangrijke jachtvogel, die een algemene broedvogel werd. Daarbij werd hij geholpen door de massa-productie in zogenaamde fazan(t)erieën, waar eieren kunstmatig of door kippen werden uitgebroed. De opgekweekte kuikens werden uitgezeten en verwilderden.

Reeds de Franse koning Karel X (1824-1830) hanteerde deze methode en schoot jaarlijks circa 8000 fazanten! Deze dieren kwamen oorspronkelijk uit de koninklijke fazanterieën, maar er hing dan ook wel een prijskaartje aan. Volgens zijn minister van financiën kostte zo'n fazant 25 francs per stuk, voor die tijd een aanzienlijk bedrag. Het bleef niet bij fokken en uitzetten alleen. De sterfte onder de uitgezette kuikens was altijd aanzienlijk en om die te beteugelen en de zwerflust te onderdrukken werden wildakkers en voerplaatsen met bijvoorbeeld voertonnen en silo's aangelegd. Het voeren gebeurde vooral na het broedseizoen en in de winter met maïs, tarwe en gerst. Er waren zelfs jachtvelden waar op de paden werd gevoerd vanuit auto's die een klep in de bodem hadden zitten. Een zo belangrijke jachtbuit moest koste wat kost beschermd worden en dit leidde tot tal van uitwassen. Alles wat maar een poot naar de geliefde fazant dreigde uit te steken werd te vuur en te zwaard verdelgd.

De aantallen "roofdieren", kraaiachtigen en verwilderde katten werden kort gehouden. Wat men kennelijk niet in de gaten had was, dat juist die hoge dichtheden een positieve invloed op het aantal predatoren had. Tegelijkertijd werden en worden roofvogels daarvan nog steeds het slachtoffer bij pogingen om de predatorenstand in te dammen. Het gevolg van het kunstmatige beheer was, dat er in de jaren zeventig bijna geen plek in Nederland was, waar geen fazanten voorkwamen. Het aantal broedparen lag toen tussen de 50.000 en 75.000 (Teixeira 1979). Toch hadden voor die tijd al veranderingen in de stand plaatsgevonden. De landbouw was sterk gemoderniseerd, terwijl een vermindering van het jachtbeheer tot meer natuurlijke dichtheden had geleid. Tegelijkertijd zorgden een toenemende havikenstand en areaaluitbreiding van de vos voor een toenemende regulatie (ten Den 1989). Bovendien werd in 1978 het uitzetbeleid sterk gewijzigd en verminderde het aantal uitgezette vogels. De

stand bleef toen nog wel stabiel, maar in marginale fazantengebieden ging de soort achteruit. Inmiddels is de situatie nog sterker veranderd. Fazanten mogen alleen nog maar met speciale toestemming van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij worden uitgezeten. Deze vergunning wordt alleen in bijzondere gevallen verleend. Sterfte kan dus alleen nog maar worden opgevangen door natuurlijke aanwas. De vraag is of die toereikend is. Van tal van plaatsen komen berichten dat de soort daar verdwenen is of sterk in aantal is achteruitgegaan. De tijd dat zij zo talrijk waren dat zij voor de landbouw als schadelijk gedierte werden beschouwd en een wildschadecommissie gerechtvaardigde klachten onderzocht en de schade door de jachthouder liet vergoeden, ligt achter ons. In jagerskringen wordt geadviseerd de natuurlijke fazantenstand op peil te houden door de jacht op fazanten kleinschalig te houden, geen hennen te schieten en een

goed biotoopbeheer uit te voeren.

De fazant behoort tot de weinige vogelsoorten waarop de jacht nog geopend is. Fazantenhanen mogen van 15 oktober tot en met 31 januari bejaagd worden en de hennen van 15 oktober tot en met 31 december.

Leefgebied

Oorspronkelijk is de fazant een vogel van rivierdalen. Het favoriete leefgebied daarin is een vochtige omgeving met dekking die wordt afgewisseld door bouw- en grasland met lage gewassen. Het in ons land aanwezige cultuurlandschap van landbouwgebieden met heggen, begroeide slootkanten, grienden en broekbosjes vormen de favoriete biotoop. Dat landschap kan zowel klein- als grootschalig zijn, maar er moet wel voldoende dekking en voedsel zijn. De sinds enige jaren bestaande braaklegregeling werkt in het voordeel van de fazanten door het gunstige voedselaanbod en de dekking in de dynamische begroeiing. Door zijn aanpassingsvermogen en het uitzetten in het verleden komt hij echter ook voor in duingebieden, polders en bossen met ondergroei van onder andere bramen. De voorkeur voor een vochtige omgeving werkt niet altijd in zijn voordeel. Fazantenkuikens zijn juist heel gevoelig voor vocht en hun gelederen kunnen bij slagregens en langdurig slecht weer sterk uitgedund worden.

Haremvogel

De fazantenhanen doen aan veelwijverij en maken hun aanwezigheid met een fel kraaiend "krbk krbk" kenbaar. Dit geluid brengen zij ook voort bij plotse luid optredende knallen. Hun territoriumgedrag, soms al vanaf februari of maart, maken

zij vaak kenbaar op kleine verhogingen in het terrein en tegelijkertijd roffelen zij daarbij met hun vleugels. Met indringers wordt fel gevochten. Wanneer zij een aantal hennen, meestal vijf tot zes, rond zich verzameld hebben, hen het hof hebben gemaakt en de eieren in het nest gelegd zijn is het afgelopen met de aandacht.

De vaalbruine hen zit goed verscholen in dichte dekking van ruig gras en hoge begroeiing en broedt de eieren in ruim drie weken uit. De jongen zijn uiterst kwetsbaar en zijn net als de meeste bodembroeders nestvlieders. Direct na het uitkomen verlaten zij het nest en voegen zich bij de moeder. Jongen die het contact door een of andere oorzaak verliezen gaan vaak verloren. Er is een overlevering waarin wordt beweerd dat de hen haar jongen nooit in de steek laat. Wanneer er een grasbrand woedde waarvoor vluchten niet meer mogelijk was, bedekte zij haar kuikens met de vleugels om vervolgens samen met hen in de vlammen om te komen.

Misschien houdt dit verhaal verband met het geloof van de Egyptenaren in de vogel Phoenix, voorgesteld als een goudfazant en evenmin voor het vuur wijkend, maar er integendeel naar verlangend om zich erin te verbranden om er vernieuwd en verjongd weer uit tevoorschijn te komen. Overlevende jongen zijn na drie maanden zelfstandig. In herfst en winter trekken de geslachten samen op en vormen zich kleine groepen.

Omnivoor

Al in de vroege morgen en vanaf een paar uur voor zonsopgang gaan fazanten op zoek naar voedsel. Plantaardig en dierlijk voedsel worden beide gegeten. Zaden genieten de voorkeur. Eikels, knollen, bes-

sen en wortels worden ook geconsumeerd. Door het aanpikken van bolgewassen (tulpen), pootaardappelen, en peulvruchten en het loskrabben van ontkiemend graan of maïs kunnen zij schade aanrichten aan landbouwproducten. Aan de andere kant zijn zij nuttig door het verorberen van schadelijke slakken, wormpjes, bladluizen, vlin-ders, kevers en andere insecten. Tot hun vierde levensweek vormen voornamelijk insecten zelfs het hoofdbestanddeel van het voedsel van de jongen. Een van die insecten is de in graan levende zaagvlieg. Om nu precies de voedselsamenstelling te leren kennen is er al heel wat onderzoek verricht. Een voorbeeld: in 296 magen die in Engeland zijn geanalyseerd bevatten er 62,6% plantaardige en 27,4% dierlijke kost. Hiervan maakten blad, vruchten en onkruidzaad 41,7% van het geheel uit, wortels en stengels 2,4%, insecten 25,9%, wormen 8,75% en slakken 2,8%. Ondanks het feit dat het alleseters zijn kunnen zich onder hen specialisten bevinden en dan zijn de resultaten totaal anders. Bovendien kan de voedselsamenstelling in verschillende seizoenen en landschappen sterk verschillen en hangt het ook sterk van het aanbod af (Brüll 1963).

In de jaren zeventig werd de achteruitgang van de zandhagedis in de duinen bij Schoorl toegeschreven aan de hoge fazantendichtheden. Fazanten zouden eieren en jonge hagedissen verorberen en door krabben leefgebieden ongeschikt maken (mededeling C. Ooijevaar). Bij hoge fazantendichtheden is een negatieve invloed op reptielen niet uit te sluiten (ten Den 1989).

Schietobject

Jagers beschouwen fazanten als perfecte jachtvogels en zij

zijn van mening dat voor de bejaging ervan veel kunde en terreinkennis nodig is. Om op fazanten te kunnen jagen worden meestal drijfjachten georganiseerd en het zijn juist de fazanten die al lange tijd in het vrije veld leven die sluw geworden zijn. Bij plotselinge verontoringsting begeven zij zich met snelle vleugelslagen, afgewisseld door glijpauzes als een raket omhoog en dalen daarna in een glijvlucht. Opvliegende fazanten bereiken al kort na het opstijgen snelheden van 50-60 km per uur. Zij kunnen een topsnelheid van 95 km halen en vliegen nogal eens op onberekenbare wijze weg.

Verder blijven zij graag in de dekking lopen en vliegen aan veilige kanten van begroeiing weg. Ontsnappingskans dus te over, al blijft het natuurlijk niet leuk om met hagel in je lijf aan je einde te komen. De fazantenjacht staat nog niet ter discussie. De "aabaarheid" van de fazant is kennelijk niet zo groot dat men aanleiding zag de jacht daarop te verbieden en, niet onbelangrijk, er is een markt voor. Die markt zorgde er vroeger al voor dat stropers diverse methodes gebruikten om fazanten te verschalken. Zij maakten handig gebruik van de jaloezie van hanen door een spiegel op te hangen tussen het struikgewas. De haan zag daarin een rivaal en viel de spiegel driftig aan. Hierdoor verwarde hij zich in de vlak daarvoor gespannen strik.

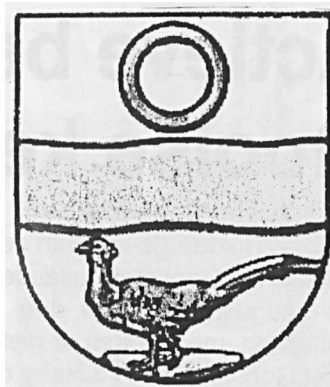
Anslin(1836) maakt de opmerking dat fazanten zeer dom zijn, want zij lopen blindelings in strikken en netten. Een lucratief bedrijf was soms het schieten van takkende of bomende (slappende) fazanten gedurende stormachtig weer en bij voorkeur maanlichte nachten in een zogenaamde rikboom. Het schot van een klein kaliber buks

is op enige afstand nauwelijks te horen en het delict dus moeilijk te constateren. Bij een oudere vangmethode, het zwavelen, zouden de vogels worden bedweldmd door een stuk brandende zwavel, dat aan een stok omhoog werd gehouden (Dam z.j.). Dit is een onwaarschijnlijk verhaal. Een dergelijke constatering gaat waarschijnlijk ook op voor het strooien met in jenever gewelde rozijnen onder de slaapboom en het voeren in niet geheel geopende conservenblikken. Wel werden zij met een scherp voorwerp, aan een lange stok bevestigd, van hun zitplaats gestoten en in een oude jutezak gestopt.

Fazant op tafel

In onze samenleving maakt de fazant deel uit van het wild dat graag wordt gegeten; zij zijn volop bij poeliers verkrijgbaar. In diverse kookboeken zijn recepten voor de bereiding te vinden. Een merkwaardig aan-doende culinaire gewoonte daarbij is dat men fazantenvlees vroeger adellijk liet worden. Dit betekent dat men het laat liggen totdat het bijna begint te rotten. In het Frans noemt men zelfs het adellijk laten worden van alle wildsoorten faisander. Niet iedereen is gecharmeerd van fazant op zijn bord. De Grieks-Egyptische koning Ptolemaeus zou geweigerd hebben fazantenvlees te eten uit achting voor de schoonheid van de vogels. Die schoonheid komt ook ter sprake in het volgende verhaal.

Toen de schatrijke koning Croesus de wijze Solon vroeg of hem iets of iemand bekend was die schitterender was dan de koning zelf, antwoordde de geleerde dat dit de fazanten en de pauwen waren omdat deze van nature schoon waren, terwijl Croesus zijn luister te danken

Het gemeentewapen van Overzande, met fazant

had aan de schatten die hij verzameld had.

Gemeentewapen

Er was in Nederland één gemeente die de fazant in het gemeentewapen voerde en dat was Overzande in Zeeland, dat sinds de opheffing in 1970 onder Borssele ressorteert.

Literatuur:

- Anslin, N. 1836. Systematische beschrijving der voor ons meest belangrijke vogelen. Du Mortier en zoon, Leyden; 469.
- Antonisse, J. z.j. De jacht in Nederland. Becht's Uitgeversmaatschappij, Amsterdam.
- Brüll, H. 1963. Studien zur Asung des Fasans (Phasianus colchicus sp.) in Landschaften Deutschlands, Englands und Jugoslaviens. International Union of Game Biologists. Transactions of the Vith Congress. Bournemouth 7 October- 12 oktober 1963; 16-35.
- Dam, J.H. z.j. Jagen. Van Dishoeck, Bussum.
- Den, P.G.A ten 1989. Achtergronden en oorzaken van de recente aantalsontwikkeling van de fazant in Nederland. RIN-rapport 89/19. Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Arnhem.
- Duyzend, P. z.j. Het houden en verzorgen van fazanten. Tweede druk. Misset, Doetinchem; 27
- Langenbach, A. & J.R.J. Plant Wild zien.z.j. Speurtochten in het revier. Roelofs van Goor, Amersfoort; 124-125.
- Sanders, E. 1995. Geoniemenwoordenboek. Nijgh & van Ditmar, Amsterdam
- Schildkamp, T. 1978. Tussen hemel en aarde. Spectrum, Utrecht;56
- Teixeira, R.M. 1979. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 's-Graveland; 116-117.